

Eesti Keskkonnaühenduste Koda

Maaeluministeriumile

Teie:

Meie: 17.12.2021 nr 1-5/21/5260

Märkused ÜPP strateegiakavale

Eesti Keskkonnaühenduste Koda (EKO) tunnustab Maaeluministeriumi ÜPP strateegiakava ettevalmistamiseks tehtud suure töö eest. Kavas on mitmeid olulisi meetmeid, mis aitavad vähendada põllumajanduse negatiivset keskkonnamõju, toetavad põllumajandusmaastikega seotud elurikkust ja teisi avalikke hüvesid. Siiski on tänaseks avaldatud kava tööversioonis mitmeid vajakajäämisi, küsitavusi ja vaieldavusi, millele peame vajalikuks tähelepanu juhtida. Ilma tõstatatud probleeme lahendamata ei suuda strateegiakava tagada põllumajandusest lähtuvate keskkonnaprobleemide leevendumist, ei arvesta rohepöörde vajadustega. Mitme keskkonnaprobleemi puhul on strateegiakava rakendamisel koguni oodata jätkuvat süvenemist.

Oleme teadlikud, et menetlusega on kiire, kuid see on EKO esimene võimalus kommenteerida strateegiakava tervikteksti. Juhime tähelepanu, et ÜPP strateegiakava on strateegiline planeerimisdokument keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse (KeHJS) tähenduses, millele on algatatud Maaeluministri 18. juuni 2019. a käskkirjaga nr 98 KeHJS § 35 lõike 1 alusel strateegiline keskkonnamõjude hindamine. Senini ei ole strateegiakava koos KSH aruandega veel KeHJS nõuete kohaselt avalikustatud. Viimane protsessi puudutav seadusjärgne teavitamine toimus KSH programmi kinnitamise kohta 13.03.2020. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Määruse (EL) 2021/2115 kohaselt koostab liikmesriik ÜPP strateegiakava läbipaistvas menetluses kooskõlas oma institutsioonilise ja õigusraamistikuga, tehes asjakohasel juhul koostööd piirkondadega. Nii siseriiklikust õigusest kui ka ÜPP strateegiakavade reeglitest tulenevalt on seega vajalik viia KSH protsess KeHJS nõuetele vastavalt lõpuni ning kava koos KSH aruandega avalikustada.

Allpool kommenteerime eeltoodud põhjustel vaid olulisemaid aspekte, kusjuures mitme märkuse sisu langeb kokku EKO varem esitatud ettepanekutega.

Lisaks allpool olevatele ettepanekutele peame väga vajalikuks rõhutada, et mitte ükski toetusmeede ega planeeritav sekkumine **ei tohi olla kujundatud nii, et teeb tootjatele takistusi keskkonnasõbralike praktikate rakendamiseks või loob motivatsiooni seniste keskkonnaseisundit ja elurikkuse seisundit soosivate praktikate ja maakasutuse muutmiseks ning veel seni säilinud maastikuelementide eemaldamiseks.**

Kogu strateegiakava koostamise protsessile tagasi vaadates soovime välja tuua ka ühe põhimõttelise tähelepaneku. Tavapäraseid ja heale põllumehele elementaarseid

põllumajanduspraktikaid ei tuleks käsitletakse strateegiakava kommunikatsioonis keskkonnapiirangutena. Viljavaheldus, liblikõieliste külvikorras kasvatamine ja teiste mullaviljakust säästvate praktikate rakendamine peaks olema igale mullast ja maast lugu pidava põllumajandustootja auasi, mitte kirutud keskkonnapiirang. Loodame, et Maaeluministerium jagab meie seisukohta.

Alapeatükk 3.3 Sektoritega seotud sekkumistest

Sektoritega seotud sekkumiste teemal on EKO märkused lühidalt järgmised (pikemalt selgitame need lahti strateegiakava sekkumisi kirjeldava 5. peatüki kohta käivate märkuste all).

Põllumajandustootmisega seotud toetus teravilja kasvatamiseks. Nimetatud sekkumist ei ole arutatud tööruhmades ega ka juhtrühmas kuni selle koosolekuni, kus tutvustati strateegiakava tööversiooni. Sekkumise mõju ei ole analüüsitud KSH raames. Üldiselt on tootmisega seotud toetustel intensiivistamist soodustav mõju, mistõttu kipub ka nende keskkonnamõju olema negatiivne, kui tegu ei ole just sektoriga, millel on selge positiivne panus keskkonnanäesmärkide saavutamisse. Suure tõenäosusega panustab planeeritud sekkumine keskkonnaseisundi halvenemisse.

Põllumajandustootmisega seotud toetus ammalehma kasvatamiseks. Tegemist on Eesti oludes kahtlemata vajaliku sekkumisega, sest kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja eriti pärandniitude säilitamiseks ning taastamiseks on täna lihavesikasvatuse keskse tähtsusega. Siiski on lihavesikasvatajate hinnangul toetus ebapiisav, sealhulgas koheldakse lihavesikasvatajaid ebavõrdselt võrreldes piimatootjatega. EKO jagab lihavesikasvatajate muret ja avaldab toetust lihavesikasvatajate poolt tehtud vastavasisulistele tähelepanekutele.

Põllumajandustootmisega seotud toetus piimalehma kasvatamiseks. Väikeste piimakarjade toetamine on, arvestades nende arvu järjepidevat vähenemist, tõenäoliselt õigustatud, kuid toetuse lagi 270 looma on liiga kõrge. Pakutaval kujul puudub kindlus, et toetus sektori jätkuvat kontsentreerumist takistab ning pigem aitab toetus hoopis soodustada jätkuvat suurte karjade kasvu ja seega väiksemate tootjate konkurentsist välja langemist. Rõhutame vajadust toetuse lage alandada.

Põllumajandustootmisega seotud toetus ute ja kitse kasvatamiseks. Tegemist on väga olulise sekkumisega, sest lihavesikasvatuse kõrval on lambakasvatuse Eestis teine sektor, mille jätkusuutlikkus on hädavajalik pärandniitude hoolduseks ja taastamiseks ning kõrge loodusväärtusega põllumajanduse jätkusuutlikkuseks laiemalt. Rõhutame vajadust toetust säilitada ning võimalusel tugevdada.

Alapeatükk 3.4 Tingimuslikkus

Tingimuslikkus on keskse tähtsusega ÜPP strateegiakava keskkonnanäesmärkide saavutamisel - eriti arvestades seda, et kõige suurem osa eelarvest läheb põhilisele sissetulekutoetusele, kus tingimuslikkus on ainus olulist keskkonnakahju ära hoidev mehhanism. EKO leiab, et praegu pakutav tingimuslikkus ei ole piisav keskkonnakahju ärahoidmiseks.

HPK 1 Püsirohuma ja põllumajandusmaa suhtarvu säilitamine

Pakutava tingimusega on lubatud püsirohumaa uuendamine künni teel. Rohumaa kündmine vabastab osa sellesse salvestatud süsinikust, mistõttu selline uuendamine muudab meetme kliimasäästu seisukohalt mõttetuks ning elurikkuse seisukohast negatiivseks. Teeme ettepaneku muuta püsirohumaa käsitlust nii, et püsirohumaa künni teel uuendamine ei oleks lubatud, kasutades selleks otsetoetuse määruse artikkel 4 lõige 1 (b) (iii) liikmesriikidele antud paindlikkust püsirohumaa määratlemisel.

Ühtlasi palume kontrollida sõna "vahekultuur" kasutamist lauses "Vahekultuuriga rajatud põld nt teravili, katkestab püsirohumaa.", ilmselt on siin mõeldud põllukultuuri?

HPK 2 Märg- ja turbaalade kaitse

Pakutav künni keeld turvasmuldadel on teretulnud, kuid ebapiisav. Kindlasti tuleb märg- ja turbaalade kaitseks keelata lisaks künnile ka kuivendamine sh. olemasolevate kuivendussüsteemide rekonstrueerimine. Erandina võiks olla lubatud turvasmuldadel paiknevate veejuhtmete hooldamine ulatuses, mis on hädavajalik ülesvoolu paikneva mineraalmaa maaparandussüsteemide toimimise tagamiseks ega kuivenda turvasmulda ennast.

HPK 3 Koristusjäätmete põletuskeeld, välja arvatud taimetervise eesmärkidel

Pakutaval kujul põllumajandusmaal kulu, heina ja põhku põletada ei ole lubatud, välja arvatud PMA ettekirjutuse alusel ohtliku taimekahjustaja tõrjeabinõu rakendamise eesmärgil. See sõnastus on laiem määruse lisa III sõnastusest, kus on kirjas kõrrepõldude põletamise keeld. Üldiselt võib sellise laiema käsitlusega ka nõustuda, kuid mõnedel (pigem küll erandlikel) puhkudel on karjamaade talvine ülepõletamine õigustatud ja selle täielik keeld ülepakutud. Teeme ettepaneku võimaldada talvist kulupõletamist Keskkonnaameti loal. Õigusliku võimaluse seda teha annab näiteks tuleohutuse seaduse § 16 lg 5 p1.

HPK 4 Puhverribade rajamine vooluveekogude äärde

Pakutud on puhverriba laius vähemalt:

“1) 1 meeter – alla 10-ruutkilomeetrise valgalaga peakraavil ja maaparandussüsteemi avatud eesvooluna kasutataval kraavil, kui nimetatud kraavi veekogutüüp on keskkonnaregistri andmete kohaselt kraav;” samas ÜPP strateegiakavade määruse lisa III sätestab, et reeglina on minimaalne puhverriba laius 3 meetrit. EKO peab vajalikuks viia puhverriba minimaalne laius vastavusse määruse lisas sätestatuga.

HPK 6 Katmata mulla puudumine kõige kriitilisema(te)l perioodi(de)l

Praegu pakutakse Kagu-Eesti künklike maastikega omavalitsustes talvist taimkatet vähemalt 30%, kuid PMK mullaerosiooni analüüsist (USLE mudel ja seotud kaardirakendus) lähtub, et veeerosioon on probleemiks ka Tartumaal (sh Vooremaa) ning ka kõikjal mujal Eestis. Lisaks veeerosioonile on Eestis probleemiks ka tuuleerosioon mere ja suurte järvede äärsetes maakondades, eriti just katmata põldudel lumevaesel ajal. Talvise taimkatte arvestusse peaksid minema ka üle talve põllule jäävad vahekultuurid. Teeme ettepaneku nõude sisuliselt paremaks rakendamiseks ja ühtlasi ka konkurentsitingimuste ühtlustamiseks kehtestada see reegel üle Eesti ning täiendada HPK 6 eesmärgi selgitust ka vajadusega takistada tuuleerosiooni.

HPK 8 Elurikkusega seotud alade ja maastikuelementide säilitamine

Toetame põhimõtet, et niita või rohtu purustada tuleb suve lõpus, kuid karjatada on lubatud ka varem. Peame vajalikuks kesa ja lämmastikku siduvate kultuuride selget eristamist. EKO

ei poolda metsaerisuse rakendamist. Toetame pesitusaegset keeldu puude langetamiseks ja hekilõikuseks. Rõhutame vajadust tagada HPK 8 raames kõigi olemasolevate maastikuelementide säilimist, sh tuleb täiendada HPK 8 lisandusega, et säilitatavate maastikuelementide alla kuuluvad ka rohumaaribad, mis olid olemas seisuga 1. juuni 2020. See vajadus tuleneb kohustuslike nõuete arutelu ajal kiirenenud maastikuelementide eemaldamisest säilitamise kohustuse ennetamiseks. Säilitatavate maastikuelementide kaardikiht peab valmima kaugseireandmete ja ortofotode abil.

HPK 8.7: "Põllumajandusmaal ja põllumajandusmaaga külgneval alal tuleb säilitada Eesti maaelu arengukava 2007–2013 ja Eesti maaelu arengukava 2014–2020 kiviaia taastamise toetuse raames taastatud või taastatav kiviaed ja pärandkultuuriobjektina kaardistatud kiviaed." Nõue on kahtlemata asjakohane, kuid sellisena siiski ebapiisav. Säilitada tuleb kõik põllumajandusmaal paiknevad või sellega külgnevad kiviaiad.

Kohustuslike majandamisnõudeid ei ole kahjuks kommenteeritavas strateegiakava versioonis veel kirjas. Seetõttu kommenteerime neid 3. novembril töörühmale saadetud dokumendi alusel.

KM 1 jõustab veepoliitika raamdirektiivi artikli 11 lõike 3 punktid e ja h (fosfaatidest põhjustatud veereostuse ohjamiseks) ja KM 2 nitraadidirektiivi artikkelid 4 ja 5.

Veeseaduse § 118 "Veekogu kalda või ranna veekaitsevöönd" ja § 119 "Tegevuse piiramine veekaitsevööndis" on paraku tingimuslikkuse ettepanekust välja jäänud (ei ole loetletud kummagi KM all), kuigi need on otseselt seotud eeltoodud direktiivide nimetatud sätetega. EKO peab vajalikuks kõnealused veeseaduse paragrahvid nende nõuete (nt. KM 1) all nimetada, nagu seda eeldab strateegiakavade määruse artikkel 12 lõige 3.

KM 3 linnudirektiivi artikli 3 lõige 1, artikli 3 lõike 2 punkt b, artikli 4 lõiked 1, 2 ja 4 ning KM 4 loodusdirektiivi artikli 6 lõiked 1 ja 2

Puudu on looduskaitseaduse § 14 lg 1 p 9 kohane keeld kaitseala valitseja nõusolekuta suurema kui 5 ruutmeetrise veekogu rajamiseks, kuigi see on otseselt seotud eelnimetatud direktiivide loetletud sätetega.

Samuti puudub viide looduskaitseaduse § 17 "Kaitstaval loodusobjektil vajalik tegevus", kuigi see on otseselt seotud kõnealuste direktiivide puhul nimetatud sätetega.

Puudub § 32 lg 2 kohane keeld hoiualal nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks hoiuala moodustati ning kaitstavate liikide oluline häirimine, samuti tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja kaitstavate liikide soodsa seisundi. Nimetatud keeld tuleneb otseselt loodusdirektiivi artikli 6 lõikest 2.

EKO peab vajalikuks nimetatud seadusesätteid KM 4 all loetleda (need on seotud ka KM 3 nõuetega, aga kõige otsesemalt jõustavad need just KM 4 viidatud loodusdirektiivi lõikeid), nagu seda eeldab strateegiakavade määruse artikkel 12 lõige 3.

KM 8 sätestab pestitsiidide säästva kasutamise direktiivi (2009/128/EÜ) rakendamise.

Strateegiakava määruse lisas on nõuete seas muuhulgas loetletud nimetatud direktiivi artikkel 12 seoses piirangutega, mida kohaldatakse pestitsiidide kasutamise suhtes vee raamdirektiivi ja Natura 2000 võrgustikku käsitlevate õigusaktide põhjal kindlaks määratletud aladel. Paraku ei ole praegu ministriumini poolt pakutavate nõuete seas ühtegi, mis

nimetatud piiranguid rakendaks. Eesti seadusandluses on ometi asjakohased sätted olemas (näiteks veeseaduse § 153 lõige (3) lõik 2 või looduskaitseaduse § 31 lõige (2) lõik 7). EKO hinnangul on väga oluline vastavad reeglid sõnastada.

Alapeatükk 4.1 Mõisted ja miinimumnõuded

Põllumajanduslik tegevus. EKO hinnangul tuleks määratlust täiendada nii, et see hõlmaks märgalaviiljelust, nagu otsetoetuste määruse artikkel 4 seda otsesõnu ka võimaldab.

Põllumajandusmaa. Määratlust tuleb täiendada nii, et see hõlmaks agrometsandussüsteeme, nagu ÜPP strateegiakavade määruse artikkel 4 seda otsesõnu võimaldab.

Püsirohuma. Toetame pärandniitude arvamist püsirohumaade hulka. Peame vajalikuks tagada, et tegelikus kasutuses heina- ja karjamaade puhul ei arvataks põllumajandusmaast välja maastikuelemante, kus rohtne kamar ei domineeri, nagu puude ja põõsaste tukad, liivased alad, kivikülvid, lombid jne. Soovitame tungivalt määratleda püsirohumaad kündmisega uuendamist välistaval viisil, nagu ÜPP strateegiakavade määruse artikkel 4 seda ka võimaldab.

Otsetoetuste toetusõiguslik hektar. Määratlust tuleks täiendada viisil, et see hõlmaks keskkonnast tulenevatel põhjustel üle aasta kasutatavat maad ning kõiki põllumajandusmaa lahutamatuks osaks olevaid maastikuelemente ja märgalaviiljeluse alasid, nagu ÜPP strateegiakavade määruse artikkel 4 seda otsesõnu võimaldab.

Sama artikkel võimaldab lubab arvata toetusõigusliku hektari määratlusega maad, mida kasutatakse ka mittepõllumajanduslikuks tegevuseks, kui seda kasutatakse peamiselt põllumajanduslikuks tegevuseks - see tähendab, et tuule- ja päikeseenergeetika arendamine põllumajandusliku tegevuse jätkamise tingimusel peaks olema lubatud. Väga oluline on tagada võimalus maade mitmeotstarbeliseks kasutuseks ka taastuvenegialahenduste rajamisel. Päikese- ja tuulepargid võimaldavad samadel aladel nii tingimustesse sobivate põllukultuuride kasvatust kui ka elurikkust üldiselt või spetsiifilisemalt tolmeldajaid toetavate alade rajamist (sh püsirohumaade, liigirikaste niitude, looduslike tolmeldajate tugialade jt elurikkust toetavate alade loomist).

Alapeatükk 4.2 Otsetoetustega seotud elemendid (otsetoetuste vähendamine ehk capping)

EKO peab arusaamatuks, miks on sisuliselt ilma aruteluta otsustatud Artikkel 17 ("Toetuste piiramine ja järkjärguline vähendamine") pakutavat võimalust mitte rakendada. Eesti põllumajandus on üks Euroopa Liidu kontsentreeritumaid, nagu juhtis oma soovitudes tähepanu ka Euroopa Komisjon. EKO peab vajalikuks kavandada otsetoetused viisil, mis eelkõige aitaksid keskmisi ja väiksemaid põllumajandustootjaid (ühtlasi tagades, et toetatakse aktiivseid tootjaid, mitte lihtsalt maa omamist). Teadaolevalt toetab ka Talupidajate Keskliit antud artikli rakendamist Eestis.

Siinkohal tuleks märkida sedagi, et ÜPP strateegiakava tööversioonis ei käsitleta väiketootjatele mõeldud lihtsustatud toetusmeedet (Artikkel 28 "Väikepõllumajandustootjate toetus"). Põhjendust, miks selline otsus langetati, ei õnnestunud leida. Siiski on võrreldes toetuste piiramise meetmega siin tegemist vähem olulise küsimusega.

Peatükk 5 Sekkumiste kirjeldused

1.1 Põhiline sissetulekutoetus jätkusuutlikkuseks. Kooskõlas sellega, mis on eespool märgitud seoses alapeatükiga 4.1 ("Mõisted ja miinimumnõuded"), peame taaskord vajalikuks rõhutada, et toetus peab olema täielikult kättesaadav kõigile poollooduslikele kooslustele, märgalaviljeluse ja agrometsanduse aladele ning kõigile põllumajandusmaal paiknevatele maastikuelementidele, samuti külma või üleujutuse tõttu kahjustatud põlluosadele. Strateegiakava eelnõu tekst ei ole nende põhimõtetega otseses vastuolus, kuid ühest selgust see ka ei paku. Kuivõrd antud toetus võtab ka lõviosa ÜPP strateegiakava eelarvest, tähendab see vajadust ambitsioonika tingimuslikkuse järele (vt. eespool).

1.2 Täiendav ümberjaotav sissetulekutoetus jätkusuutlikkuseks. EKO toetab selle meetme eesmärki - jaotada toetust ümber keskmise suurusega ja väiksemate tootjate kasuks. Tingimus, mille kohaselt saavad seda toetust vaid need, kel kasutuses üle 10 ha, ei ole põhjenduste järgi siiski asjakohane ja piirab toetuse kättesaadavust väga paljudele maapiirkondade väiketootjatele. On arusaadav, et see on mõeldud tegelike tootjate (mitte maaomanike) toetamiseks, kuid 10 ha künnis on ilmselt liiga kõrge ja selle asemel tuleks toetus paremini siduda aktiivseks põllumajandustootjaks olemisega.

1.3 Põllumajandustootmisega seotud toetus piimalehma kasvatamiseks. Väikeste piimakarjade toetamine on arvestades nende arvu järjepidevat vähenemist ilmselt õigustatud, kuid toetuse lagi 270 looma on ilmselgelt liiga kõrge. Pakutaval kujul puudub kindlus, et toetus sektori jätkuvat kontsentreerumist takistab - võimalik, et see hoopis toetab jätkuvat suurte karjade kasvu ja seega väiksemate tootjate konkurentsist välja langemist. Samuti puudub kindlus, et piimatootjaid ja lihaveisekasvatajaid koheldakse võrdselt, kui kõik künnisväärtused ja ühikumäärad on sedavõrd erinevad. Vajadusele kohelda võrdselt piima- ja lihakarjakasvatajaid on lihaveisekasvatajad korduvalt tähelepanu juhtinud. EKO toetab lihaveisekarvatajate seisukohta.

1.4 Põllumajandustootmisega seotud toetus ammalehma kasvatamiseks. Tegemist on Eesti oludes kahtlemata vajaliku sekkumisega, sest kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja eriti pärandniitude säilitamiseks ning taastamiseks on täna lihaveisekasvatuse keskse tähtsusega. Siiski on lihaveisekasvatajate hinnangul toetuse määr ebapiisav, sealhulgas koheldakse lihaveisekasvatajaid ebavõrdselt võrreldes piimatootjatega: toetuse määr lehma kohta ja toetuse lagi erinevad rohkem kui kaks korda. EKO jagab lihaveisekasvatajate muret.

1.5 Põllumajandustootmisega seotud toetus ute ja kitse kasvatamiseks. Tegemist on väga vajaliku sekkumisega, sest lihaveisekasvatuse kõrval on lambakasvatuse Eestis teine sektor, mille jätkusuutlikkus on hädavajalik pärandniitude hoolduseks ja taastamiseks ning kõrge loodusväärtusega põllumajanduse jätkusuutlikkuseks laiemalt. Hetkel puudub kindlus, kas pakutavad toetusmäärad on piisavad, arvestades üldisest hinnatõusust tulenevat kulude suurenemist. Sektori esindajate hinnangul oleks mõistlik maksta toetust utedele ja kitsedele, kes on vähemalt pool aastat vanad (strateegiakavas pakutava aasta vanuse asemel). EKO peab oluliseks lambakasvatuse jätkusuutlikkust ja seetõttu toetab seda seisukohta.

1.6 Põllumajandustootmisega seotud toetus teraviljakultuuride kasvatamiseks. Toetus lisati kavale väga hilja, seda ei ole varem arutatud töörühmades ega ka juhtrühmas kuni selle koosolekuni, kus tutvustati strateegiakava 12.11.2021 tööversiooni. Sekkumise mõju ei ole analüüsitud KSH raames. Üldiselt on tootmisega seotud toetustel tootmise intensiivistamist soodustav mõju, mistõttu kipub ka nende keskkonnamõju olema negatiivne, kui ei ole tegu

sektoriga, millel on selge panus keskkonnanäesmärkidesse (näiteks mahetootmine või sellised loomakasvatuse sektorid, mis panustavad kõrge loodusväärtusega põllumajanduse säilimisse). Ei saa küll välistada, et ka väiksemate teraviljakasvatajate toetamine on vajalik (sh. ka põllumajandusmaa mosaiiksuse säilitamiseks), kuid kavas ei ole selgitatud, miks valiti künniseks just 5 ha ja ülempiiriks 100 ha. Palume selgitada antud toetuse vajalikkust ja konkreetseid valitud künnisväärtusi.

1.9 Investeeringud põllumajandusega seotud taristu (maaparandussüsteemid ja teed) kaasajastamisse.

On hea meel tõdeda, et võrreldes varasemate variantidega arvestab maaparandustaristu meede märksa enam keskkonnaga. Muuhulgas on korrigeeritud turvasmuldade kaitseks seatud tingimusi. Siiski ei saa pakutava sõnastusega, mille kohaselt reguleeriva võrgu rajatist võib turvasmullas korrastada siis, kui see on vajalik mineraalmullas paikneva reguleeriva võrgu osa toimimiseks, veel päris rahuldavaks lugeda. Peame õigemaks, et kuivendussüsteemi reguleeriva võrgu rajatist võiks turvasmullas korrastada üksnes *ulatuses*, mis on vahetult vajalik mineraalmullas paikneva reguleeriva võrgu osa toimimiseks ega kuivenda turvasmulda. Seejuures tuleks jälgida, et CO₂ vood korrastatud võrgu rajatise mõjuulatuses kompenseeriks samas süsteemis paiknevatelt turvasmuldadelt pärineva CO₂ heite.

Tingimus, mille kohaselt riigieesvoolu uuendusprojekti peab koostama pädev isik, kes on läbinud koolituse keskkonnasäästliku maaparandussüsteemi projekteerimise alal, on asjakohane, kuid mõneti liiga kitsas. Nõue, et projekteerija peab olema läbinud keskkonnasäästliku projekteerimise koolituse, peaks olema üldtingimus kõigile selle toetusega rahastatavatele projektidele. Sarnase ettepaneku tegi ka KSH.

Lisaks rõhutame, et riigieesvoolude uuendusprojektidele tuleks teha ka KMH-d. Eriti ilmne on vajadus asjakohaselt hinnata selliste projektide mõju Natura 2000 aladele, mida riigieesvoolude olukord potentsiaalselt võib mõjutada.

Tingimus, mille kohaselt toetatakse juurdepääsutee ehitamist ja rekonstrueerimist maatulundusmaale ning põllumajanduslike tootmishoonete juurde, ei ole kõige paremini sõnastatud. EKO hinnangul tuleks sõna "maatulundusmaa" asendada mõistega "põllumajandusmaa", mis on ka strateegiakava termin ja hõlmaks neidki põllumajanduslikus kasutuses püsirohumaid (eelkõige pärändniite), mis ei asu maatulundusmaal.

Kliima- ja keskkonnakava: Keskkonnasõbralik majandamine (strateegiakava dokumendis sellel sekkumisel numbrit pole)

Strateegiakava keskkonnaga seotud sekkumiste seas suurim kuluartikkel ei panusta piisavalt veekaitse (erieesmärk 5), kuigi see on meetme eesmärgina märgitud: taimetoitainete bilansi ja/või kasutustõhususega seotud nõuded sisuliselt puuduvad. Selle teemaga seoses on kirjas vaid "Põllumajandusettevõtte säästlikku toitainekasutust soodustava abivahendi kasutamine. Nõue sisustatakse ja lisatakse siis, kui tööriist on valmis." EKO hinnangul ei ole see piisav, vaja on sõnastada konkreetset eesmärgid lämmastiku ja asjakohastel juhtudel ka fosfori bilansi või kasutustõhususe parandamiseks. Eelöeldu taustal on ka mõneti arusaamatu, mida tähendavad sihttasemete tabelis (alapeatükk 6.1) tulemusnäitaja R.22 (Toitainete kestlik majandamine) juures esitatud kõrge protsendid.

Talvise taimkatte nõutava osakaaluna on 30% liiga nõrk ja peaks sellisel kujul kuuluma hoopis tingimuslikkuse alla; KSM nõue peaks olema vähemalt 50% ja hõlmama ka vahekultuure, mis peaksid olema põllul kuni 1. märtsini.

11.5. Valitav lisatoetus happeliste muldade lupjamiseks. Tingimus, mille kohaselt turvasmuldade lupjamist ei toetata, kui põllu põhimullana on üle 30% ulatuses turvasmullad, on liiga nõrk. EKO hinnangul ei tohiks turvasmuldi üldse lubjata, äärmisel juhul oleks see aktsepteeritav, kui turvasmulla osakaal on alla 10%.

11.6. Valitav lisatoetus glüfosaadi mittekasutamiseks. EKO toetab meetme eesmärki, aga jätkuvalt märgib, et parem oleks täiesti pestitsiidivaba meede. Küsitav on strateegiakava viimase versiooni (15 eur hektar), mis on poole väiksem kui oli eelmises versioonis (30 eur hektar). Toetus 15 eurot hektari kohta, mis katab vaid 37% meetme rakendamise lisakulutustest (40 eur hektar), ei ole tootjatele motiveeriv ning kardetavasti ei aita panustada glüfosaadi kasutamise vähendamisse.

11.7 Valitav lisatoetus enesekontrolliplaan. Meetme kohaselt taotleja vähendab taimekaitsevahendite koguste kasutamist põllumajandusmaa (va püsirohuma) hektari kohta 5 aastase perioodi keskmisena 10%. EKO hinnangul ei ole 5 aastase keskmisena 10% vähendamine mitte mingil määral piisav eesmärk, saavutamaks talust taldrikule ja elurikkuse strateegiate eesmärgi. Tõsiselt võetav eesmärk oleks vähemalt 10% vähendamine igal aastal, mis oleks ka paremas kooskõlas meetme väga suure hektarihinnaga võrreldes nõuetega. EKO tervitab, et KSM on sel korral tehtud kättesaadavaks ka mahetootjatele. Asjaolu, et mahetootjate toetusmäärad on madalamad, on üldpõhimõttena mõistetav, sest osa meetme nõudeid on samad mahetoetuse omaga, ent toetusmäärade erinevused on ilmselt liiga suured. Sekkumise kümnest põhinõudest ei kohaldu mahetootjatele (st. peavad mahetootjatel olema niikuiin täidetud) vaid kaks. Eriti põhjendamatu paistab asjaolu, et pea samade tingimustega KSM aiandus on tavatootjatele 230 eurot ja mahetootjatele 40 eurot.

Kliima- ja keskkonnakava: Mahepõllumajanduse ökokava (numbrit pole)

Väga vajalik meede, aga toetusmäärad on liiga madalad ja eesmärgipüstitus pole piisavalt ambitsioonikas. Eesti on täna mahemaa osakaalu poolest Euroopa Liidus "esikolmikus", seda tuleb käsitleda konkurentsieelisena ja pingutada selle edasi arendamiseks. EKO peab vajalikuks seada suuremad pindalaeesmärgid, võrreldes praeguses strateegiakava versioonis pakutavatega, mis annaks ühelt poolt keskkonnakasutusse ning teisalt panustaks koolide ja lasteaedade varustamisesse mahetoiduga, samuti tagaks see konkurentsieelise Euroopa tiheneval maheturul.

Peame vajalikuks tõsiselt kaaluda mahetootjatele kohustusliku koolituse nõude seadmist sarnaselt KSM-le. Kohustus ei pruugi olla iga-aastane, aga üksnes ülemineku alguses ette nähtud koolitus (nagu praeguses kava versioonis) ei ole muutuvates oludes ilmselt piisav.

Kliima- ja keskkonnakavad: Ökoalad (numbrit pole).

Meetmega on kavas toetada vähemalt 10% põllumaa muutmist ökoalaks. Keskkonnakasutusse annaks kindlasti suurema pindalalise osakaalu kasutamine, aga pakutav miinimum on siiski aktsepteeritav kui kompromiss, mis säilitab piisava pinna tootmiseks.

Arvestades eelpool öeldut, on arusaamatu, miks on rohumaaribade jaoks 10% määratud kui maksimum - kui miinimum on 10%, peaks maksimum olema näiteks 25%. Vt ka Maaeluministeriumi tellimisel valminud uurimusi Veromann ja Kaasik 2020

Põllumajandusmaa mitmekesisus; Helm et al. 2020 Loodusliku elurikkuse säilitamine põllumajandusmaal. Mõlemas uurimuses on välja toodud vajadus tagada maastikuelementide (sh rohumaaribade) katvus rohkem kui 20% põllumajandusmaast.

Rohumaaribade meetme juures oleme nõus, et ökoloogiline kasu on suurem just laiematel ribadel ja seega on vahemik 6 - 12 meetrit õigustatud. Siiski ei ole teada, kas 6 meetrine alampiir motiveerib piisaval arvul tootjaid seda meedet valima. EKO hinnangul võiks kõik rohumaaribad, mille laius ületab tingimuslikkusega seotud miinimumi, olla toetatud, kuid 6 meetrist kitsamate ribade puhul võiks olla väiksem ühikumäär.

Vaadeldavas strateegiakava versioonis puudub eraldi meede tava- ja mahemaa vahelise puhvri rajamiseks. Mahetootjad on selle kohta avaldanud õigustatud muret. EKO on seisukohal, et ökoalade sekkumise alt võiks sellist puhvrit toetada, aga selle ühikumäär peaks olema praegu pakutavast kõrgem.

Mõneti arusaamatu on lause "Maastikuelementide ühikumäära arvestamisel on eelduseks see, et 90% elementidest on juba rajatud ning perioodi lõpuks rajatakse juurde veel ligikaudu 10% (va kiviaed, hekk, puude rida)." Kas seda tuleb tõlgendada nii, et kiviaia, heki või puuderea rajamine on välistatud? EKO on jätkuvalt seisukohal, et selliste elementide rajamist tuleb soodustada.

Põllumajandustootjate materiaalsed investeeringud (numbrit pole).

Vee- ja õhukvaliteedi parandamisega ning muldade kaitsega seotud investeeringute juures soovime ühemõtteliselt ära märkida ka sõnnikuhoidlate katmine, nagu seda peeti vajalikuks ka KSH aruandes

Investeeringud elurikkuse kaitseks peavad võimaldama ka pärandniitude hooldamise tehnika soetamist, nagu näiteks parema manööverdusvõimega puisniidutehnika ja madalama erisurvega luhtade ja märgade niitude hooldamiseks vajalik tehnika.

Samuti oleks asjakohane selle meetme alt jätkata seni maaelu arengukavade raames toimunud kiviaedade taastamise toetust.

Investeeringud metsa kliimamuutustega kohanemiseks – mittetootlikud investeeringud (numbrit ei ole)

Sõnastus, mille kohaselt on toetatav "Männikärsaka, juurepessu ja muude metsakahjurite, patogeenide ning ulukite kahjustuse ennetamiseks vajalike tõrjevahendite soetamine ja meetmete kasutamine" tekitab küsimusi. Meetme kirjeldusest ei selgu, kas see hõlmab ka mürgipritside soetamist - pigem võib sellest välja lugeda, et see on võimalik. Juhime tähelepanu, et vastavalt metsaseaduse § 40 ja metsa majandamise eeskirja § 20 võib metsas pestitsiide kasutada üksnes metsakaitseeksperimentide tulemuste alusel. Seega tuleb "ennetamisest" mürgipritsid üheselt välistada.

Maaparanduslikud keskkonnakaitserajatised (ilma numbrita)

Tegemist on väga vajaliku sekkumisega, millel on paraku liiga väike eelarve ja ebapiisavalt ambitsioonikalt seatud tulemusnäitajad. Abikõlblik võiks olla ka seire teostamine (lisaks vastava tehnika soetamisele). Tulemusnäitajana oleks mõistlik lisaks tegevuste arvule ka meetmega kaetud põllumajandusmaa pindala.

Mulla- ja veekaitsetoetus (ilma numbrita)

Turvasmuldadel on vajal lisaks rohumaa alla viimisele ka veetaseme tõstmise/märgalaviljeluse toetust. On teretulnud, et maaparandusinvesteeringute alt saab vastavaid kapitaalvahutusi toetada, kuid vaja on ka stiimulit veetaseme tegelikuks hoidmiseks.

Täiendav toetus väärtuslike (elurikaste) rohumaade jaoks on teretulnud.

Pinnaveekaitse-toetuse osas oleme jätkuvalt seisukohal, et selle toetuskõlblikkuse tingimused on liiga kitsalt määratletud ega kaitse sellisel kujul piisavalt meie pinnaveekogusid ega Läänemerd hajakoormuse eest. Sarnasele järeldusele jõudis ka KSH.

Väärtusliku püsirohumaa säilitamise toetus (ilma numbrita)

See on vajalik meede ja toetame väga eesmärgi aidata kaasa nende liigirikaste rohumaade hooldamisele ja kaitsele, mis täna ei kvalifitseeru poollooduslike koosluste toetusele (ei asu kaitstav alal või on varasemal ajal olnud kultuuristatud). Sellel sekkumisel on samas väga lahtised nõuded, mistõttu on reaalne oht väärtaks hooldamiseks ja see saab olla tõhus vaid koos tõhusa eeltöö, inventuuride ja teavitamisega, nagu märkis ka KSH. Lisaks peame vajalikuks kaaluda mõningaid täiendavaid tingimusi selle sekkumise täpsustamiseks, mis sarnanevad PLK toetuse ja/või püsirohumaa karjatamise toetuse elurikkuse jaoks olulisemate nõuetega. Rõhutame vajadust tagada meetmele piisavalt motiveeriv ühikuhind, et põllumajandusmaastikes olevad elurikkuse killukesed saaksid säilida.

Pärändniidu hooldamise toetus

Tegemist on väga olulise meetmega, mis jätkab mitme perioodi Maaelu arengukavade raames tehtut. Pärändniidud on Eesti kõrge loodusväärtusega põllumajanduse lipulaevad, mis on väga tähtsad globaalse elurikkuse säilitamiseks.

Tänaseks on meedet edasi arendatud, nii et see on isegi parem tänase Maaelu arengukava vastavast meetmest. Siiski on mõned küsimused lahtised, näiteks see, kas meede suudab piisavalt toetada kõige märjemate niitude hooldamist.

Väiksem küsimus on see, kas tänapäeval enam on asjakohane nõue, et kogutud niide peab olema alalt ära viidud niitmisele järgneva aasta 1. aprilliks. Mõistlikum lõpptärmin oleks 1. märts, mis hoiaks ära läbirändavate ja pesitsema asuvate lindude liigse häirimise.

Keskkonnaametile antud volitus seada teistsugune kuupäev küll osaliselt maandab seda riski.

Rõhutame siiski vajadust tõsta hooldatavate pärandniitude pindala 2028 aastaks 50 000 hektarile, mis on kooskõlas pärandniitude tegevuskavaga ning lähemal elurikkuse säilitamise pindalalisele vajadusele (Helm ja Toussaint 2020. Poollooduslike koosluste ökoloogilise toimimise hinnang).

9.1 Loomade heaolu toetus ei lihaveistele ega lammastele ja kitsedele ei ole strateegiakavas heaolutoetust ette nähtud, kuigi lihaveiste ja lammaste ning kitsede kasvatajate esindajad on koosolekul korduvalt märkinud vastava meetme vajalikkust. EKO toetab arusaama, mille kohaselt tavapärasest loomasõbralikumat tootmist tuleks toetada ka nendes sektorites.

9.2 Mahepõllumajandusliku loomakasvatuse toetus

Tegemist on ilmselt vajaliku meetmega, kuid mitmed asjad on võrreldes eelmise meetmega proportsioonist väljas. Näiteks piimakarja vasikate puhul saab tavatootja loomade heaolu alt 25 eurot ja mahetootja saab vasika eest 17 eurot; eesti vuti kasvatajad saavad loomade heaolu alt 2.30 (ainuke nõue, et puuris ei tohi olla 1 ruutmeetri kohta üle 50 vuti), lisaks ohustatud tõu eest 6 eurot (kokku 8.30 eurot), aga mahemunakasvataja oma väga paljude ja keeruliselt täidetavate (nt välialade rajamine) nõuete eest saab 6 eurot. Kõnealustele ebakohtadele on mahetootjate esindajad korduvalt tähelepanu juhtinud. EKO toetab mahetootjate seisukohta

Strateegiakava praeguses versioonis pole maheloomade puhul tõsiseltvõetavat suurenemist eeldatud: 5 aastaks plaanitakse ammlehmade arvu kasvu vaid 5%, lammastel vaid 7% (absoluutarvudes mõlemal 2000 looma). Veel olematum on eesmärk mahepiimakarjale: juurdekasv kokku vaid 200 mahepiimalehma. Nii tagasihoidlike eesmärkide puhul ei anna strateegiakava piisavat panust keskkonnaseisundi parandamisesse ega ka mahetoitu osakaalu suurendamisse koolides ja lasteaedades. EKO peab vajalikuks maheloomakasvatusele ambitsioonikamate kasvueesmärkide seadmist.

Alapeatükk 6.2 Rahastamiskava

Ökokavadele on ette nähtud ca 27.7% otsetoetuste eelarvest. Kui siia lisada juurde ka loomade heaolu meetme alt Mahepõllumajandusliku loomakasvatuse toetus, siis napilt üle 29%. Ettevalmistamise käigus toimunud aruteludel lubati korduvalt, et see saab olema 30%. EKO on seisukohal, et 30% on pigem miinimum, arvestades rohepöördest tulenevaid vajadusi, peaks see olema rohkem.

Keskkonnatoetus on ca 14% teisest sambast. Ka see pole piisav. Koos n.ö keskkonda suunatud investeeringutega ja Natura 2000 metsatoetusega on see küll kokku ca 28% teisest sambast, aga enamus neist investeeringutest on suhteliselt tagasihoidliku keskkonnakasuga. Potentsiaalselt suurim on investeeringute seas maaparanduslike keskkonnarajatiste kasu, kuid need on kõige pisem investeeringumeede (ca 0.14% teisest sambast).

Lõpetuseks

EKO peab jätkuvalt vajalikuks toitainebilansi ja kasutustõhususe parandamise meetmete rakendamist ÜPP strateegiakavas. Eelkõige on see vajalik veekeskkonna, sealhulgas

Läänemere kaitseks, aga ka kliimamuutuse leevendamiseks. Vastav vajadus on sätestatud PõKa-s: lämmastiku osas näeb see ette kasutustõhususe kasvu praeguselt (57%) tasemelt vähemalt 70% tasemele. Samuti rõhutab strateegia Talust taldrikule vajadust vähendada taimetoitainete kadusid vähemalt 50%. Tõhusama toitainete kasutuse vajadusele juhitakse tähelepanu Euroopa Komisjoni soovitusel Eestile ja ka strateegiakava SWOT analüüsis (alapeatükk 2.5.2) ning sellele on EKO korduvalt tähelepanu juhtinud. Paraku puuduvad ÜPP strateegiakavas toitainebilanssi või kasutustõhusust adresseerivad meetmed.

EKO juhib tähelepanu sellele, et ÜPP strateegiakava näol on tegemist olulisima poliitikainstrumendiga põllumajanduse suunamisel lähikümneks. Muuhulgas sõltub sellest seegi, kas tänase Vabariigi Valitsuse koalitsioonileppe eesmärgid põllumajanduse rohepöördest ja keskkonnasäästlikusest ning mahepõllumajanduse arendamisest saavad tegelikkuseks või jäävad ilusateks loosungiteks. Eesti põllumajanduse kehtivus ning elujõud sõltub üha enam sellest, mil määral suudame ellu viia Euroopa Liidu talust taldrikule ja elurikkuse strateegiaid. ÜPP strateegiakava vajab jätkuvalt täiendamist keskkonnaga seotud meetmete, kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja maheootmise arendamiseks ning talude (keskmise suurusega või väiksemate põllumajandustootjate) elujõu tagamiseks, et seda ambitsiooni piisavalt täita.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Laura Uibopuu

Eesti Keskkonnaühenduste Koja koordinaator